

Рецензія
Отримано 26.06.2026
Голова разової
спеціалізованої вченої
ради ДФ 26.133.129
з філософії і мистецтв
Александр Олександрович

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ.26.133.129
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
завідувачу кафедри музикознавства та музичної освіти
факультету музичного мистецтва і хореографії
Ользі ОЛЕКСЮК

Рецензія

рецензента **Сухомлінової Тетяни Петрівни**, кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри академічного та естрадного вокалу Київського столичного університету імені Бориса Грінченка про дисертацію **Григор'євої Марії Сергіївни «Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття»**, подану на здобуття наукового ступеню доктора філософії зі спеціальності 025 Музичне мистецтво.

В порівнянні із західноєвропейською музичною культурою історично інформоване виконавство в галузі українського вокального виконавства є відносно новим явищем. Прагнення сучасних виконавців до стилістично правдивого відтворення старовинної вокальної музики призвели до появи в українській музичній культурі напряму історично інформованого виконавства. Відповідно, в наукових розвідках сучасного мистецтвознавства ця тема є малодослідженою і актуальною. З появою в Україні сольних виконавців та вокально-хорових колективів, що виконують старовинну музику з дотриманням рис певної епохи, у вітчизняних науковців з'явилася можливість досліджувати феномен історично інформованого виконавства нашої країни. Тому, дисертаційне дослідження Григор'євої Марії Сергіївни є цінним науковим доробком в українському мистецтвознавстві та вагомим внеском для практичного застосування в професійній діяльності виконавців.

Наукова новизна (с. 28) відповідає дійсності і полягає в тому, що в ній вперше систематизовано й узагальнено виконавський досвід українських співаків щодо реконструкції старовинної вокальної музики з точки зору історично інформованого виконавства в українській вокально-академічній

практиці кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття. Теоретичну основу роботи становлять наукові праці з історично інформованого виконавства; історії західноєвропейської та української музики; теорії, естетики та історії вокального виконавства, що дало змогу комплексно усвідомити проблематику дослідження.

Перший розділ дисертації присвячений розгляду теоретичних та історіографічних аспектів вокального історично інформованого виконавства, де також розглядається його феномен та проблематика. У **підрозділі 1.1** здійснено змістовний огляд наукової літератури щодо феномену історично інформованого виконавства в цілому та його особливостей у виконанні старовинної інструментальної та вокальної музики в світовій культурі ХХ століття, де важливою умовою було точне наслідування стилю епохи. В підрозділі систематизовано наукову думку щодо історично інформованого виконавства, де головним для досягнення стилю у виконанні старовинних творів є урахування графічних знаків музичного письма, характеру звукоутворення, відповідного фразування, чіткого дотримання темпу, орнаментики, наявності старовинних інструментів, музично-риторичних фігур, навіть, антуражу презентації. Також в підрозділі освітлюється проблематика розшифрування графічних записів композиторів, методики гри на старовинних інструментах та, подекуди відсутності інформації щодо автентичності виконання певних зразків. У **Підрозділі 1.2** розглядається проблематика вокального історично інформованого виконавства та педагогіки, особливості інтерпретації старовинних вокальних, хорових та оперних творів. В наукових розвідках вітчизняних науковців та виконавців простежується основне правило щодо автентичного виконання старовинних творів – необхідність дослідницької діяльності перед створенням інтерпретації композиції (епоха, стиль, зміст, склад виконавців, інструменти, вокальна манера, звукоутворення, темп, динаміка, фразування, наявність музично-риторичних фігур, жестикуляція, акустика, костюми, інтер'єр, освітлення). Основною вимогою до виконавців для

здійснення історично достовірного виконання є необхідність засвоєння специфіки оригіналу. У Висновках до Першого розділу дисертантка зазначає, що світова наукова думка наразі немає остаточного визначення феномену історично інформованого виконавства і надає свій варіант формулювання, що представлений на с. 60. Здобувачка зазначає, що достовірність у відтворенні старовинної музики здійснюється з урахуванням особливостей сучасної епохи та менталітету виконавців, які стають співавторами в інтерпретації творів.

Другий розділ присвячений естетико-стильовим засадам та техніко-художнім принципам виконання старовинної вокальної музики. У **підрозділі 2.1** здійснюється огляд вокальної музики Середньовіччя та доби Відродження. Простежується шлях розвитку вокального репертуару від середньовічної хорової музики у вигляді монодії до ренесансного багатоголосся. Огляд наукових досліджень підтвердив, що слово головує над музикою для донесення сакрального змісту, а спів доносить вербальний текст до найвіддаленіших частин храму. Вербальний текст був основою у формуванні структури композиції, характеру, динаміки, регістру та темпу. Стриманий характер виконання сприяє створенню молитовного стану. Поступово жанрова палітра збагачувалась, де з часом відбувався взаємовплив жанрів та насичення елементами музичного фольклору. У **підрозділі 2.2** здійснений огляд оперного, хорового та камерно-вокального виконавства XVII – XVIII століття. Дисертантка зазначає, що цей період є переломним в історії музичного мистецтва. Відбувається стильові зміни, з'являються нові жанри, що виокремлюються на категорії (церковна, камерна та театральна-сценічна музика), активізується композиторська творчість та виконавство. Оперний жанр починає стрімкий розвиток. Змінюються виконавські вимоги. Світський напрям остаточно виходить на перший план. Подібні зміни виводять виконавство на новий рівень. Здійснений дисертанткою аналіз наукових праць за тематикою розділу є важливою умовою для дослідження феномену історично інформованого виконавства.

В **Третньому розділі** розглядається українське історично інформоване виконавство в сфері сольного, ансамблево-хорового та оперного співу кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття. В **підрозділі 3.1** представлений творчий внесок українських співаків-солістів у розвиток історично інформованого виконавства. Розглядаються такі творчі постаті як Василь Сліпак, Роман Меліш, Ольга Пасічник, Тетяна Журавель. Представлені в роботі виконавці обрані дисертанткою не випадково. Всі вони мають професійні якості, що відповідають вимогам історично інформованого виконавства. В. Сліпак був володарем двох тембрів (контратенор та баритон), пластичний, емоційно гнучкий, майстер перевтілення (на початку кар'єри в межах однієї вистави виконував як чоловічу, так і жіночу роль), що відповідає канонам барокової музики. Також співак блискуче і в межах стилю інтерпретував твори епохи класицизму. Роман Меліш (контратенор) має великий досвід у виконанні музики Бароко та Ренесансу. Він стверджує, що неможливо достовірно виконати старовинний твір, але можна наблизити його втілення до виконавського першоджерела. Ольга Пасічник (ліричне сопрано) здійснила вагомий внесок до інтерпретації давньої музики. Вона вважає, що значну роль у виконанні барокових опер, крім стилістично усвідомленого відтворення, відіграє професійна режисура з точки зору історичної достовірності. Тетяна Журавель (колоратурне сопрано) в своїй творчості велику увагу приділяє втіленню стилістики старовинних творів (звук без вібрації, сконцентроване дихання, використання прийому «*messa di voce*»; увага до тексту та його змісту, чітка артикуляція, емоційний стан). В **Підрозділі 3.2** презентований огляд репертуару українських ансамблів та хорів, що виконують старовинну музику (як західноєвропейську, так і українську). В роботі представлено стилістичні особливості духовної хорової, інструментальної музики та виконавська діяльність українських колективів як в Україні, так і закордоном. В дисертації зазначено, що крім необхідних засобів музичної виразності (темп, тембр, штрихи, дикція, фразування тощо), велику роль в здійсненні правдивого

виконання старовинної музики відіграє правильно вибраний акустичний простір. Також в роботі зазначається, що для українського музичного мистецтва історично інформоване виконавство виконує функцію збереження національної культурної спадщини, яка підлягала утискам впродовж своєї історії. Крім того, діяльність вокально-хорових колективів та виконавські інтерпретації диригентів спонукають до здійснення наукових досліджень в сфері історично інформованого виконавства. В **Підрозділі 3.3** розглядаються особливості виконавських інтерпретацій барокової опери «Дідона та Еней» Г. Перселла на сцені Львівської національної філармонії імені Мирослава Скорика (1995) та в межах проєкту Open Opera Ukraine в Києві (Мистецький Арсенал, 2017). В дослідженні проведено порівняльний аналіз двох постановок. В результаті виявлено їх спільні та відмінні риси. До відмінних належать повна стилістична відповідність львівської постановки, в той час як в київській – відбулось поєднання дотримання стилістики музичної складової з індивідуальним режисерським баченням трактування образів героїв, сценічним рішенням щодо простору та вибору костюмів. З іншого боку, київська постановка мала більшу кількість старовинних інструментів в порівнянні з львівською. Спільною рисою обох постановок є чітке дотримання особливостей вокального виконання, що відповідає бароковому стилю.

Для здійснення даного дослідження дисертанткою в роботі використовується широкий спектр методів. Серед них: історико-культурний, метод історіографічного аналізу, типологічний, біографічний, метод цілісного аналізу, семантичний, емпіричний (інтерв'ю), інтерпретологічний, герменевтичний. Дані методи дають змогу науково розкрити питання історії, теорії, естетики, стилістики, особливостей художньої інтерпретації щодо історично інформованого виконавства в українській вокально-академічній практиці зазначеного періоду і дають можливість всебічно обґрунтувати дисертаційне дослідження.

За темою дисертації здобувачка має 2 – фахові одноосібні статті, 1 – фахову у співавторстві та 4 – тези на матеріалах конференцій. Публікації містять основні результати дисертаційного дослідження. Кількість і обсяг публікацій відповідають вимогам МОН України. Оформлення списку використаної літератури, цитат і посилань у тексті дисертації відповідає бібліографічним вимогам Національного стандарту України 8302:2015.

Дисертація має загальний обсяг 190 сторінки, (основна частина – 146 сторінок), складається з анотації, вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаної літератури налічує 151 найменувань, з них – 29 англійською та польською мовою. Кваліфікаційна наукова робота є самостійним дослідженням, має завершений вигляд та відповідає вимогам щодо змісту, оформлення й обсягу. Під час рецензування порушень академічної доброчесності не виявлено.

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження Григор'євої Марії Сергіївни в процесі ознайомлення з текстом виникли деякі зауваження та уточнюючі питання.

Зауваження:

На погляд рецензента, в дисертації бракує ілюстрацій, які б унаочнювали зміст аналітичних спостережень, передусім, фотографій співаків, колективів та оперних вистав. Гадаю, робота значно б «виграла», якби авторка доповнила Додатки таким матеріалом.

Питання:

1. Шановна, пані Маріє, у роботі Ви пропонуєте власне визначення поняття історично інформованого виконавства, використовуючи у ньому термін «реконтекстуалізація», введений дослідником Девідом Ірвінгом. Ви зазначаєте, що цей термін стосується виконавської практики і полягає у створенні інфраструктури для «теоретико-практичного вивчення музики давніх епох та вироблення інтерпретаційної стратегії з урахуванням естетики доби, жанрово-стильових особливостей творів та відповідних умов для слухацького

сприйняття» (с. 60). Чи могли б Ви детальніше пояснити що саме розуміється під поняттям «інфраструктури» виконавської практики?

Зазначене зауваження має рекомендаційний характер, а поставлене питання – уточнюючий. В цілому, вони не впливають на змістовність та обґрунтованість дисертаційного дослідження та позитивну оцінку рецензента.

Дисертаційне дослідження Григор'євої Марії Сергіївни є завершеним, цілісним, ґрунтовним та важливим як для сучасного мистецтвознавства, так і вокального виконавства. Актуальність безсумнівна. Здійснена робота має наукову новизну та практичну значущість. Анотація містить основні положення здійсненого дослідження. Поставлена мета – «систематизувати й осмислити досвід інтерпретації старовинної музики з позицій ІВ в українській вокально-академічній практиці кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття» (с. 25) – досягнута. Об'єкт та предмет дослідження відповідають заявленій меті. Поставлені завдання виконані. Викладений матеріал логічно структурований та послідовний. У висновках рецензованої роботи відображено результати дослідження

Дисертація на тему «Історично інформоване виконавство в українській вокально-академічній практиці кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття» відповідає вимогам, затвердженим МОН України, а її автор, Григор'єва Марія Сергіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво, за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво».

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри академічного
та естрадного вокалу Факультету
музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

